

AKADEMISMU EZILKORRA

Nonbait eun bat urte joan dire, "Académisme" itza, orduko frantses pintura-eskolari egotzi diotenetik. Itz horren ondotik, nai badezu, joango gira, pinturaen bide eder eta xenda xarren gaindi, ibillaldi baten emaitera.

Napoleon III garren Frantziako buru zala, erri guzia industri berrien eta kolonietako ontasunez aberasten asi zan. Orduko frantses-ek Edertian ere, beren buruak nabaritu bearrez, fama txarra baizik ez zuten bildu. Aberastu berrien oldez eta axolez, bigarren Imperia bistosuaren, aberaskerien aroa izango da.

Pintura sailean, orduko gobernuak pentsatu zuan, gogo onez, pintura egileei laguntzea. Salon bat egin zan, zeinean saritu obrak erakusten ziran. Pintura batek salon-ean agertzeko, bear zuan Institut-eko epailez onartua izan. Zoritxarrez eta laister, Institut-ak lekenbiziko xedeak galerazi zituan. Institut-eko epaileak gizon adinekoak ziran eta alde batetik beren prudentzi geyegiz, bestetik publikoaren iritzi eta gustua jarraituegiz pintura laguntzeko ordez, uzartuko dute.

David-en eskolak eta Klasizismuak bere probak aspaldi danik eginik zeuzkaten, beraz ez gaitu estonatzan bide artattik ibiltzen ziranak sariak biltzen bazituzten; hori zan Institut-ekoeri zuertasunak manatzen ziena. Pintura maiz eroslearen, manazalearen tankerakoa egiten da eta dakizutenez aberastu berrietan maiz, kultura gabea ta urgulluduna da ugariena; beraz denbora hartako pinturak karroza ederrak, zaldiak, orduko andikien arpegi obetuak, dira.

Mitologia ere gustuko omen zuten, Morala mindu gabe, beren

etxean emazteki bilaizi batzuk eduki nai zituztenentzat. Gobernuak eskatu obrak ikusi liteke orduko Erri-Etxe, Ikastetxe ainitzetan. Oraindik ere Sorbonne-ko pareteak delakoez itsustuak dire. Erosle mota horiez kanpo baziran naski Klasikuen pintura ezagule argiak, hauek Edesti-pintura zuten atsegin-enik. Aski laister, Klasikuari Akademismu izena eman zioten, bide hori jarraitzen ez zutenek.

Ber urteetan, Impresioniste eskola sortzen zan, baina Institut-eko atearak itxirik zituan. *Manet*-ekin asirik *Sisley*-raino, Salon des Refusés delakoan, eskola horrek bere obrak erakutsiko ditu. Impresionista pintoreak, ezin kuadrak salduz gosez ilko dira edo Mezena bakan batzuez lagundurik biziko. Jendea Akademismuaz asetzen asi datekengan, zoarturik edo ilik zeuden Impresionistak, asmatuak izango dire. Orduan kritika geyenek ez dute beren buruari parkatuko, bizi irauten zuteno, Impresionisteen ez asmatu izaitea.

Gertaera horien argipidean Akademismua zedarrri genezake. Lendabiziz ez da bear Klasizismua, Akademismuarekin naastu, bigarre-na lenaren minbizi bezala agertu bada ere. Beraz ez da eskola baten bainan mentalidade baten marka, zeinek Erti forma bat ederretsi ondoren luzaroan iraun erazi nai duan. Akademismu batek alazere nekez berrogei urtez goiti eskola bat irauneraz lezake, horregatik da Akademismua agonia luzean, baina dolurik utzi gabe, iltzen. Hori zion gertatu Akademismu zaar deritzakegunari.

Impresionisteen kasutik, beti lantzearen ta berritzearen amodiua sartuko zala, pintoreen artean, uste baduzu andizki engañatzen zira. *Picasso* andia bezala beti berri billa dabiltzanak zenbait dire Gaurko pintoreetan gutxi eta honekin eman nahi nizuke aditzera, Akademismu berri bat gaurko pinturaz nagusi dala, hots Ederti modernuarena.

Impresionisteen irakaspenak azturik, bakarrrik kritikaren mespretxua jalgi da gure modernuen irudimen ederretik. Areta kritika ez-titu da, areta berrekerien alde, Frantzia-n beinepein, askatasun ta gogo on guzia dago. Egia da berrikeriak modernuaren nagusi direla, baina berri guziak on balire? Eta berri aal dire berrogei urte auetan ber abstraktu kuadru edo laukiak pintatzen dituztenak. Goazen beraz beldurrik gabe jakitera Akademismu berri horren genesis, sustrai ta zurkaitzak zein diran.

Appolinaire, frantses poeta minor ona izango zan. Ofizio hortan gelditu balitz obeto zukean, bainan ate irikiak zabaldu bear zituan eta. Impresionisteen kasua era berritu ez zedin, *Appolinaire* abstraktu eskola berrien "agente commercial" egin zan. Haren ondotik eta aintziñako utsak kontuetan arturik, gure mendekoek ez dute, ez aski ao ez eta aski luma izango, oraiko pintore guzien goraiatzeko; Zergatik ba, injustizia beldurrez? Ez, baina kritikoen buru muinetan sar

aal baginde ikus genezake idatzirik "Kontuz hau edo hura izan ditezen famatu, ik ire paperetan, aipatu izan gabe".

Egunero nonbait Ederti kritika bat irakurtzen dut. Izan dadin astekari edo egunkari, frantses kritiko gutxiak dizute pintore berrien artean akatsik ikusiko, denok zerbait on daukate. Engañatzearen beldurra noraino iritxi dan! Ederrena *Louis Paul Faure*-n frantses kritiko aren lumapean irakurri dut: "Edertia orain artisteen eskuetan dago, aski diegu jarraitzea." Ba aal da kritikaren ukatze borobila-gorik. Orain bukatzeko ta sinis-gogorren egoixteko ar zazu Akademismu baten elburu eder hori Fernand Léger famatuaren aotik: "Un art comme celui-ci, en possession de tous ses moyens, qui permettent de réaliser des oeuvres complètes, doit s'imposer très longtemps." (1913.)

Kritika iraindu ta flakaturik, Impresionisteen mixeriak soreraziko mito berri bat, zeinek urte askorentzat pintura saltzaleen sakelak beteko dituan. Pintoreak lenen gosez iltzen baziran, ordu da guk ondo paga ditzagun; heraz Paris-eko plazan edozein akuarela erosi nai badezu eman nonbait 1.500 pesetaren balioa. Ez naiz seguru, pintoreak goseanago ta obrak ederrago direla, uste dutenetatik, baina edozein pintura garesti saltzez, pintore gaixtoak bearrik ez diren bide-tan traba edukitzen dire. Picasso ta Buffet-ek beren obrak zuzenka saltzen dituzte, bainan beren fortunak ez aal dituzte merezi. Zoritxarrez sal erosleek dituzte diru ederrenak egiten. Salerosle horien zahalkundea bezalakorik ez da asko munduan.

New York-eko Rockefeller batzarrea buru, Ederti modernuaren karabana "aukeratu obenekin" Amerika gaindi dabil. Ots ta zarata andirekin, Rockefeller-erik ulerterazten dizu "Gigh in the Society" izateko abstraktuen lauki-kuadrutarik erosi bear duzula. Aintziñean Paris-en Akademismuaren gaztelua omen zan. beranduago ere omen ei Madril-en; baina etxe horien ondoan Rockefeller-enea "rascacielo" ta Babel berria dugu. Negoziua sartu omen zanean Tenpluan, Jesus-ek kasatu, ohildu aal zuan; pintorean ordea, ez dago Jesus-ik eta preziatu ez arren Modernua ederretsi bear genuke.

Duala berrogei urte, ideya ta langille azkarrekin sortu tendentzia berrian berrogei urtez ariko zaizku pintoreak saltsakan. Filosofikeria eta politikakeriak sarturik, dana naastu urrendu digute. Kafarnao hortan ulertzen ez duanak, integrista eta asto fama biltzen du. Bainan orai-ko gazte batzuen ez jakin noratak emaiten digu aditzera Akademismu berria bere eriotzera doala. Akademismu berriari egin diodan aipamena luzexka izan da, baina bearrezkoa gure egunetako pinturaren ulertzeko; gogo onez horregatik, duala berrogei urteetako esko-leen aipatzean, jarraituko dut eta kondatuko modernuaren urrezko denbora hori zein zan, negoziuak eta kritika usteldu gabean.

* * *

Impresionismuak, agonian zegoala, izan zuan entzute. Akademismuaren eredu legea ta Klasizismuaren marrezki dibujo ta kolore legeak autsi zituzten Impresionistek. Akademietan ikasi eredu nobleak, Edestia, zaldi karroza eder, andiki buru pintatzea baztertu zuten eta lotu, Flamenkoez eta Claude Lorrain ezkeru, aztuta zan naturalezaren pintatzea: hau da eredu haustea.

Impresionistek dute esan, ederra edozein eredueta zigola, bainan urrunago joaitez eder hori, buruak eratu gabekoan, impresiñuan dagola diote. Ederraren esenzial hortara irixteko Klasikoen bi teknika lege autsiko dituzte. Orain arte, pintoreak marrezki bat egiten zuan pintatu gabe, gero Renacentistak ezkeru itzal-argiaren jokuekin gauzeen forma azaltzen; orain aldiz zuzenka ta dibujo gabe pintatzen da modeléa bidez, pintatzen, itzal argia kolore beltzarekin bastean kondentatzez.

Azkenean impresionistek bi bide artuko dituzte; bata lendabiziko ikusi utsaren, impresiñuaren ondotik, kuadru lañotsuak egitera helduko. *Monnet*-etik landa tendentzi honek ez du deus onik emango. Beste bidean aldiz, *Gauguin* laister aspertuko da impresiñu biltzez eta eskultura zaarrek ukituia, bere laukiak aurretik estudiatzen eta antolatzen ditu. *Seurat*, optika jakintzaz baliatuz, lan da lan ari da, bainan tantoka pintatzen duan horrek, bakan du lan beteginik emango.

Bi azken pintore horiek, bidea garbituxe diote, ondotik agertuko dan *Cézanne* andiari. *Cézanne* bezain langille kontentagaitz eta gloria-aintza gutiesle, guti izango dituztu pintoreen artean. Goizik Paris-eko zurrunbillo ta zepoei igesi joango. Urtearen erditan, Provenza-ko *Aix* iri paketsu ta pollitean, egongo da. Beste urtearen erdia, Paris-en, eder iturri izaten aal dun errian biziko zaiku. *Cézanne*-k esenzialaren billaketan Impresionisteez beste urrats bat geyago eman du. Impresionistek modelé aren teknika zuten kanbiatu, *Cézanne*-k modeléa ukatuko du. Kuadruaren oyala laun izan ezkeru, kolorearen bidez, *Cézanne*-k ez du volumenik azaldu nahi; adibidez, *Les joueurs de cartes*, *La montagne Sainte Victoire*, famatuena.

Esenzialetik abstraktu bakunera, lau eskola nagusiek eramango, gaitue. Lenen eskola Nabis-ena da. Nabis deiturak Hebreoz, profeta esan nai omen du; baina izena gatik; auek ez dute Matxinada elbururik, bakarrik dire pintore batzu, Impresionisteen ume bastarteen, pinturaz aseak direnak. Huna zer dioten. Buruz da lauki bat, kuadru bat prestatzen beraz "buruak kanbiatu gabekoaren" ondotik joaitea amets bat da; gainera realismuaren kontra dire Nabis-ak, bai otsez gauzen ederra baino, gauzen izatea pintatzen duten. Ta berek zer ekartzen dute? Japon aldeko pinturak ikuskatuz oar bat egin dute, Klasikuen marra edo linea crekak gabe kanpo lauki ederrik egiten aal dala. Maiz *Vuillard* eta *Bonnard*-en laukietan, jende eredu nagui-

sia bazter batean, lauki ertzeaz kanpo, gorputzaren erdia edo burua, utzirik. Dekoratibu elburu apalarekin Nabis-ak beren xedeak betetzera eldu dire. Fauvismuaren edestia llabur da. Basatien Ederti bat zala zioten orduko ikusleek. Suzko koloreak erabilten zituzten, *Derain* eta *Matisse*, izan dire Fauve-etan buruzagi.

Irugarren eskola nagusia, irugarren ismua, Famatuena da: *Kubismua*. Gauzen abstraktua —auen iritiziz— ez omen da kolorean. Kolorea ilusio bat, iduripen bat da; beste ilusio bat dire ikusten ditugun formak, baina gauzeen ezurra forma horren, geometri marreetan dago. Hortakotz dire horien laukiak, kubo txiki ta marra batzuen bidez marreztuak eta koloreak, ilusinoak, beltz, gris, gaztana kolore. Ereduen desegite hortan, Juan Gris eta *Pablo Picasso*, nagusi ditugu; baina Picasso kontenta-gaitzari laister aldatzeko ordua etorriko zayo.

Azken-ismu andia *Ophrismua* da. Azken horietakoek, gauzak naastuago egingo dizkigute: pinturaen argitzeko, filosofikerien sermoi illunez beren obrak esplikatuz. Sortalde errietatik etorri *Kandinsky* eta *Kupka* izan ez balire beren irudimen joriekin etorri, frantses *Ophrismua* ilgo zan. Irudimena bear da noski, idartziz baino obeki, pinturaz filosofi sakon bat ulertarazteko. Gainera hain argi balitz filosofi hori; baina pintoreak ez zaitu bortxatu nai, ez zaitu beartu nai, bere laukiari begiraten duzunean. Nai duzuna asmazazu. baina aurre ideyaz ust zazu zure burua. Ez aal da obeto esan-erraita. Egin ezazu astoarena eta kuadrua, artaburu baten legez sudur aurrean dilindan dukezu. Huna probatako frantses “kritika” baten itza: “Iduri du *Laubies’ek* igesi egiten duala, utziz publikuari asmatzea, sentirazi nai dion kreaziñua zein dan. “*Ophrismuarekin* bukatzen da abstraktuaren eboluzio andiena, amalaueko, 1914 eko gerla eltzen danean.

Musée d’Art Moderne, Paris-eko ederrenetako bat da; 1914 eko gerla aurreko eskola geyenak hor ikusi zentzake. Nabis-ak ordea ugariago dire Musée du Petit Palais delakoan; aldiz Impresionistek Orangerie delakoan. Abstraktua zedarritu bearrean ez da aski museu horien ikuskatzea. Beti danik pintoreek gogoan eduki dute esenziala pintatu bear dala. Florenzia eta Urbino-n aintziñako pintoreak matematiku ziran eta abstraktu modernuek askoetan *Paolo Ucello*-ren “*Guduka*” aipatuko dizute abstraktu etsenplu bezala. Bainan non ez giran ados eta bat izaten aal, duzu abstraktu egiten dutenak, abstraktu egiteko, ez eder egiteko.

Juan Gris eta *Kandinsky*-k buruz asmatu formak (?) pintatzen omen dituzte; baina aski da auen laukiak begiratutzea gauzeen ezur autsiak ikusteko. Nere baitako askotan pasa dut “Eredu gabe pintatzeko, horiek subkonzientean ez lukete irudirik eduki bear eta hortarako onena, itsu sortu, itsu-jai, izatea. Beste pinta modu bat ere

baliteke: oyalari begiratu, so egin gabe, pintatu; eta azkenean beren logikarekin bat balire, ez pintatzea abstraktuena lukete.

Picasso danetan arzale eta guziaz bere zerbait egile dugu, beraz bere ezinegona, ezinedena, lagun, abstraktu utseen lerro Akademiketik ateratzen jakin du. Picasso ez da, filosofi illun egile, beraren esae-rak bildu dituztenen arauera; parre ederrik egingo du noski, bere obretan filosofi sakonik asmatzen dutenez. Pet Mondrian Olandesak abstraktuaren bidean ugolde bat bezala jarraitu du, baina zer oztasun-nera irixteko. Bere lauki geyenak, marra beltz lodi edo meez, kolore rektangulu batzuetan zatikatuak dire. Delaunay eta Fernand Léger-i berdin gertatu zaye: makinaren, teknikaren lillurak egoak moztu eta txarrenik dana gizonaz aztu egin dire.

* * *

Gerla biaramonean, ots 1918'ean, aipatu dizkitzuedan eskoletatik Ophristak eta Kubistak ziran gelditzen; baina berealakoan ezin elgar adituz pintoreak barreyatu ziran eta eskolak galdu. Geroztik eta berrogei urtez Akademismu berri bat nagusi dukegu; tarteka orano abstraktu unik izango dugu, bainan mamu itsusirik ere. Art Informel mamu horietako bat da.

Ederti mota honek Einstein teoriak ontzat arturik diote: denbora-aren ixurtea amets bat dala, beraz formak, gure irudimenean baizik ez dezakeala izaterik izan. Forma kenduz zer pinta leite beraz? Diote, ekai igikorra, forma estatikuaren orde. Horregatik Pariseko *Beaux Arts* inguruetan ha-zabiltza, margo orban, kolore mantxa ederrik kuadrak zeyar ikus detzaketzu. Eman dezagun beren kolore ederrak gatik onartzen dituzula, esang_o dizute ez dala kolorea ikusi bear dana. "Combat" frantses egunkarian Urriaren 14an irakur zenezake: "L'art de Laubies agit en quelque sorte par l'absence même." Au utsaren indarra!!

Zenbat aldiz ez dugu lelo au entzun Parise ontan: zatozte burua utsik biotza utsik obeki zulatzeko, obeto ulertzek_o gure laukien sentipen magikua.

Informel-aren teknikak jakiteko ez ditugu ez txostenak, ez xeeta-sunak falta. Michaux-ek gauak xuri pasa ditu, tinta orbanek eta luma zarrastaz, paperciak estaltzen. Tzingos izeneko batek, besoak, ukal-ondoraino, besainkoraino, sartzen ditu pinturan eta plasta plasta, oyal txuria txapastazen du. Vassarely, Hartung eta Messagier-ekin, eskola horrek gure epokaren dinamismua pintatu nai digu. Informel-ek aal bezain laister pintatzen dute, formeen iratxo itsusirik, beren lanetan, artetu ez dadin.

Akademiku abstrakt geyeneri zer falta zayen? Hona nere ustez

zer. Sentimenduaren, gizontarsunaren beroa. Danak teknikuari, ekaiari gloria kantatzen dabiltz. Abstraktuaren orde, materialismu jainko-ra dire irixten eta Delaunay, Léger eta txikiagoen obrak begiratzuz, ez zaiku ederrik ageri, ez baiditeke abstraktu elburu izan, baina pinta bide. Carzou pintore famatua dugu, horren kuadruean gizonik ez dago ez dire alazere pintura otzak harenak, makinaren indar geyegia ta beldurra erakusten baidigute.

Buru nagusiez kanpo zertan gauden jakiteko, aintxe ortxe, pintore baten lanak bi urteen lerroan agertzen dira Retrospectives batzuetan. Bestelan, Arts Modernes-etan Comparaisons, Art Sacré, Surindépendants, Jeunes peintures, Jainkoak ez jakin zenbat erakusketa izaten diran urtearen luzean. Galerie Charpentier delakoak ere, Ecole de Paris erakusketa bat urtero egiten du. Gazteen artean zer berri orduan? Izu eta arrigarriko naaspila, ez jakin norata buruzagi dire, pintura akademiku berriaz libratu bearrean. Badire noski Picasso-ren itzalaz baliatu nai diran asko, baina pretenziño gabeko, abstraktu dekoratibuak: Esteve, Soulage, zoritxarrez bakanegi dire. Gazte batzuek, Graham Sutherland-en eta Boers-en ondotik, zur barrenaren, zur puzken forma fantastikoak, surrealisten tankeraxean pintatzen dituzte.

Surrealistak, aspaldian baditugu, zaarretan oso ona da Max Ernst Urria ontan erakutsi digu "Enfant messaline" izeneko obra nagusi bat. Gazteen artean Ruyer, abstraktu izandakoak, parrea ta broma, gizonarekin batean bir-asmatu ditu, bere "Les petits abstraits momifiés au solstice d'hiver", arras bitxia da. Leonor Fini izeneko kopia-zale batek ere arrakasta dauka Parisen, jende askok Hieronimus Bosch badanik, ez baidakite.

Klasikuak, berriz agertzen dira eta baditugu onak. Dunoyer de Segonzac eta Brayer, izadi ikuspen edo paisaje, egile onak dira. Zorritzarrez Akademismu zarra ere berpiztu da, Chapelain Midy izeneko batekin. Azken honek, kolorezko foto tankeran, pintatzen du eta aberats kultura gabe batzuekin diru egiten. Buffet eta Cromaire figuratibuan lokartuak dira, beti ber margo ta marrezki aspergarriekin jendea nekatzen dutela. Oraiko gazte eta erdi gazteetan hau da argienik ikusten pintore bezain beste, urbil eskola. Exposition d'atelier batzuk ikusi ditut, baina abstraktu ez izan arren ez zegoan gauza ederrik, kolorea ugari ta nolana, marrezkia itsusi.

Eskola zaarretan txiki batek arrakasta andia dauka pintoreen artean: Naif eskola, ume begi ta gizon esku ta buruekin pintatzen dutenak. Holako estiluan, Douanier Rousseau-ek modan ezarrian, Caillaux izeneko pintore on bat bada. Caillaux-ek kolore ederra dauka ta primitibuak baino primitibuago, freskuago iduri du; zer atsegina abstraktu otzetarik eta surrealisten itsuskerietarik landa, holako baten ikustea.

Pintura gaur aldi txarrean dago, naiz lan eder batzuk emaiten di-tuan. Negoziuak ez du onartu krisi hori, orregatik nizuten esaten Rockefeller karabanaren berri astapenean. Ez da dudarik, geroago ta geyago direla aintziñako pintoreen ikasiaz baliatzen dakitenak, Pi-casso asteko baina oraindik ere ugari dire, ofizio gabeko, Akademiku uliak. Berdin Akademismu zirku horren orrua ozenak gatik, kritika sano batzuen botza geroago ta obeto entzuten da, François Fosca, auetarik argiena izango da.

Sasian lore biltzen nekatua danean, Parise-ko Ederti maitaleak badu noizpeinka, errege plazer bat, erakusketa on baten bidez. Uda hontan Orangerie museuan Ipar Amerikanu kolekzinu bat geneukan; eta egia bada, Ameriketatik itsusiena, ederrenaren auzo dala, Lehman kolekzinua, ederretik dugu. Duccio, Cranach, Maître de Moulins, Memling Christus, Van der Weyden, Bellini, Greco, Renoir, Modigliani, Renoir, Cézanne, Bonnard, Vuillard Matisse, zenbat lore eder eta auen artean loi maldarik ez. Lehman Jaunak bere kolekzinu ederra erakutsiz adierazi nai dizkigunak ez dira neke asmatzea: "Ez dago eskola bat ederraen dun ta jabe bakarra, ederra eskola guzietan bailiteke; baina zure Edertiaren odola era berritzen ez bada kontuz Akademismuaren atsotzearekin."

D. PEILLEN Azaroa-ren 5a

